

Leven als zwervkat is niet(s) voor de poes

Ruim een eeuw opvang van verwilderde huiskatten in Amsterdam

Amsterdam is een stad van poezen. Meer dan 350.000. Het gros heeft een fijn thuis. Hun tafeltje is gedekt en als ze plots verdwijnen, hangen er al snel overal posters in de buurt. ‘Poes vermist!’ Het lot van de 10.000-en zwervkatten valt niet te benijden. Honger en ziekte zijn hun deel. Er is hulp, maar de nood is hoog.

Amsterdammers zijn poezenliefhebbers. Maar: vanwaar komt die liefde? Is er sprake van een zielsverwantschap? De kat is immers net zo eigengereid en onafhankelijk als de Amsterdammer, trekt zich net zo min iets aan van de mening van een ander en kan even brutaal, uitdagend en onweerstaanbaar grappig zijn. Het lijkt geen toeval dat beroeps-Amsterdammer Simon Carmiggelt *Kronkels* schreef over zijn katten, dat de poezenschilderes Henriëtte Ronner-Knip (1821-1909) in Amsterdam woonachtig was, dat *De Poezenkrant* onregelmatig in Amsterdam verschijnt en dat het Kattenkabinet, waarin alles draait om de rol van de kat in de kunst en cultuur, in deze stad staat.

Stadsaristocratie

De kat in deze stad is een geboren en getogen Amsterdammer. En dat terwijl de *Felis catus*, oftewel de huiskat, niet zijn biologische oorsprong in deze omgeving heeft. Vermoedelijk komt de kat oorspronkelijk uit Zuidoost-Azië. Het waren de oude Egyptenaren die 4000 jaar geleden de kat in eerste instantie om zijn nut waardeerden. Dankzij de jagende kat bleven graanvoorraden gevrijwaard van ratten en muizen. Later werden de dieren er geliefd om hun schoonheid en genegenheid en als huisdier gehouden. Weer later kregen de katten er een heilige status en werden ze zelfs na hun dood gemummificeerd. Hoewel het strafbaar was katten

naar het buitenland te exporteren, lukte het sommige smokkelaars toch ze naar Griekenland en Rome te vervoeren, waar het dier beschouwd werd als een exotische snuisterij. Langs die weg bereikte de kat Noord-Europa.

Het luxeleventje dat de kat in Egypte leidde was voorbij. De Europese behandeling van katten was gruwelijk: een gevolg van de idee dat de kat de incarnatie van de duivel was. Ze gingen op de brandstapel, met of zonder heksenbaasje. Het verband tussen zwarte katten, tovenarij en de duivel werd in de 13de eeuw zelfs officieel erkend door Paus Gregorius IX. Gelukkig voor Amsterdammers (en voor henzelf) werd de kat niet uitgeroeid, hoe hard onze voorvaders hun best ook deden. Het tij keerde en in de tweede helft van de 19de eeuw werden katten een modeartikel. Een beetje aristocraat nam er een in huis. Een kat was een dier met klasse.

Amsterdamse Minette

Zo'n sjeik poesje is Minette, een 19de-eeuwse plattelandspoes die zich te goed voelt voor de andere dorpskatten. Het persje met haar mooie, witte vachtje komt in Amsterdam te wonen. "Het staat toch wel deftig eene Amsterdamsche kat

moeder en gaarne over te nemen door de Amsterdamse kindertjes.

Een dier dat hoogstaand genoeg is om wijze lessen door te geven moet natuurlijk wel met enig respect worden behandeld. Dat vond althans dokter W. Hendriksz, de lijfarts van koningin Sophia. Dierenbescherming is beschavingsarbeid, meende hij, en nam het initiatief daartoe een organisatie op te richten in Amsterdam. Het volk moest immers verheven worden. Zijn werkgeefster gaf haar naam aan de vereniging en steunde deze bovendien: haar internationale netwerk werd ingeschakeld en ze droeg financieel een steentje bij. Op 1 juli 1867 werd de Koningin Sophia-Vereeniging tot Bescherming van Dieren gesticht. Goed zorgen voor dieren was daarmee een kwestie van beschaving geworden. "Arbeiden aan den verbetering van het lot der dieren, is arbeiden aan de veredeling van den mensch", lezen we in een vlugschrift. En: "Dierenmishandeling en vereerder Gods zijn, gaat niet samen."

Pruisisch zuur

De leden van De Sophia-Vereeniging hadden genoeg te doen. De wreedheid jegens dieren moet groot geweest zijn in die tijd. Honden werden verdrinken in de Amstel en het IJ, trekpaarden hadden een

Amsterdams allereerste asiel kreeg al snel de bijnaam 'Asiel Den Hoek Om'

te zijn", meent Minette. Geen ratten en muizen vangen meer voor haar, want "een voornam Amsterdamsche poes kan zich daarmee niet afgeven." Maar als de verveling toeslaat sluipt ze het zolder-raam uit, om allerlei avonturen te beleven. Het stichtelijke boekje *Hoe het Poesje te Amsterdam ging* uit ca. 1860 bevat talloze wijze lessen, ingefluisterd door Minettes

zwarte en langdurige loopbaan en 'wreed volksvermaak' als palingtrekken, ganstrekken en katknuppelen werd nog gepraktiseerd. Dierenbeschermers werden veelal sentimenteel gevonden.

In 1901 richtte de vereniging het Amsterdamse dierenasiel op. Het was niet het eerste in de stad: al in 1884 was er een Amsterdamse Tehuis voor Onbeheerde

▲Amsterdams dan Amsterdams is de 19de-eeuwse poes Minette. Misschien wel omdat ze er niet geboren is. Ze voelt zich sjiek, maar het open zoldervenster lokt... Buiten wacht het avontuur.

◀Het Amsterdamse 'Asyl voor Noodlijdende dieren' dateert van 1901 en stond in de toenmalige Wiegelstraat niet ver van de Amsteldijk, waar twintig jaar later na sloop en nieuwbouw de Smaragdstraat is gekomen. Tekening Herman Misset, 1906.

Dieren gesticht. “Naar ’t asyl den hoek om”, stond bij dit tehuis op een wit bordje genoteerd. Geen wonder dat het in de volksmond prompt werd omgedoopt tot ‘Asiel Den Hoek Om’, vanwege de vele afgemaakte honden en katten. De eigenaresse gebruikte daarvoor Pruisisch zuur (waterstofcyanide). Een in 1888 hartelijk ontvangen journalist was onder de indruk: “En zij doet dat zelve! Met dikken lederen handschoenen aan, doch met een hart week als was, maakt zij die schadelijke dieren af.” Kort na publicatie van deze ontmoeting reageerde een lid van de Sophia-Vereeniging op zijn verslag. Uiterst verontwaardigd was ze over het afmaken. Maar ze gaf toe: “De katten hebben het er goed.”

Gedumpt

Ruim een eeuw na de start van het modeverschijnsel zijn katten niet meer weg te denken uit het Amsterdamse leven. Vele huishoudens hebben één of meer poezelige vriendjes. Gezellige schootzitters of arrogante lellebellen – wie een kat heeft aangeschaft, heeft er een vriend voor het leven bij. Dat wil zeggen: het kattenleven. Maar dat kan een lange tijd zijn – wel twintig jaar soms – en dat blijkt voor sommigen een ál te grote verantwoordelijkheid, getuige de enorme hoeveelheid zwervkatten die Amsterdam inmiddels telt. Zwervkatten hebben geen aanwijsbare eigenaar of worden niet door een eigenaar opgeëist, zo luidt de definitie. Het zijn altijd ‘huiskatten’; echte wilde katten komen in Amsterdam niet voor.

1384 zwervkatten ving de Stichting Amsterdamse Zwervkatten in 2012

“Veel katten worden gedumpt”, weet Olga Wieberdink. Zij was tot september 2012 coördinator en secretaris bij de Stichting Amsterdamse Zwervkatten (SAZ), die zestien jaar geleden werd opgericht door verschillende Amsterdamse asielen en dierenbeschermingsorganisaties. “Vooral op industrieterreinen vangen we veel gedumpte katten. Maar het komt ook voor dat katten uit het raam vallen, achterblijven of verdwalen in de binnentuin. Door die binnentuinen is de Amsterdamse situatie net even anders dan elders. Je kunt de katten hier wel laten ‘helpen’ – caste-

ren dan wel steriliseren –, maar je kunt niet voorkomen dat er nieuwe katten bijkomen. Je moet dus de oorzaak van het probleem aanpakken: de mensen.”

Kattenvrouwtjes

De dak- en thuisloze katten veroorzaken overlast. Het sproeien en vechten van katers, het door merg en been gaande geluid van krolse poezen, het gewroet door afval, dat dan weer ratten aantrekt: de meeste stadsbewoners worden er sta-

pelgek van. “Je hebt twee soorten mensen die ons bellen”, aldus Olga. “Zij die het zielig vinden en zij die het vervelend vinden. Onder de mensen die het zielig vinden zie je veel ‘kattenvrouwtjes’, zoals wij ze vaak noemen. Misschien wel een typisch Amsterdams fenomeen... Die kattenvrouwtjes zijn altijd op de hoogte van nieuwe zwerfers en helpen graag met de verzorging.” Het andere type wil gewoon van de overlast af. Een van die Amsterdamse kattenvrouwtjes was mevrouw Henriëtte van Weelde. In 1966 nam ze een ontheemde

▲ Poes vermist!, 12 februari 2009.

► De poezenboot in het Singel van Henriëtte van Weelen in de beginjaren.

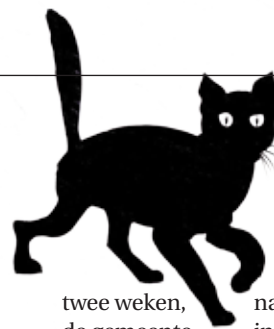

moederpoes met kittens mee naar huis, om ze daar liefdevol te verzorgen. Het werden er steeds meer. Haar huis aan de Herengracht raakte overbevolkt. Kijkend over de gracht kwam ze op het idee een woonboot voor de katten te kopen en in te richten als kattenopvangcentrum. Die was snel gevuld en inmiddels zijn er meer. Een van de huidige boten is zelfs speciaal gebouwd als kattenopvang. Poezen op het water, dat is nogal bijzonder, en de Poezenboot had en heeft altijd veel bekijks. Nog zo’n Amsterdamse poezenpionier is Iny Damstra. Samen met haar echtgenoot ving zij moederpoezen met kittens op in haar eigen woning. Vervolgens zorgde ze voor een lief nieuw baasje. Dat was in 1970. Soms woonden er wel zo’n honderd katten in hun appartement. Na een aardige erfenis begonnen ze met de bouw van het huidige asiel in Amsterdam-Noord/Oostzaan.

Voedselgebrek

De zwervkatten bezorgen de stadsbewoners veel zorgen, maar lijden vooral zelf onder de situatie. Verstoten

twee weken, nadat het dier door de gemeente in bewaring is genomen, bevoegd het zo mogelijk tegen betaling van een koopprijs, en anders om niet, aan een derde in eigendom over te dragen. Mocht ook dit laatste zijn uitgesloten, dan is de burgemeester bevoegd het dier te doen afmaken. De termijn van twee weken behoeft niet te worden in acht genomen, indien het dier slechts met onevenredig hoge kosten gedurende dat tijdvak kan worden bewaard, of afmaking om geneeskundige redenen vereist is.”

Kattendorp

Gemeenten dienen dus in elk geval de eerste veertien dagen na de vondst van een zwerfkat het dier ‘in bewaring’ te nemen. De gemeente Amsterdam heeft daarover afspraken gemaakt met de lokale asielen en de Dierenambulance, en financiert enkele organisaties op basis van de *Bijzondere Subsidieverordening Dierenwelzijn 2008*. Deze subsidie moet door de verschillende organisaties jaarlijks opnieuw worden aangevraagd en wordt alleen toegekend aan asielen die werken volgens het *Honden- en kattenbesluit 1999*. Daarin staat precies waar de asielen aan moeten voldoen, tot en met de exacte minimale afmetingen van de kattenverblijven aan toe. De gemeentelijke bijdrage is bij lange na niet kostendekkend. Al is het maar omdat veel katten na twee weken nog (lang) niet zijn doorverkocht aan een nieuw baasje. De verwilderde katten zijn meestal beschadigd. Soms moeten (dure!) operaties worden uitgevoerd en het lukt niet altijd om ze te resocialiseren. De SAZ koestert dan ook de wens om ooit een kattendorp te stichten binnen de gemeentegrenzen. Een plek waar niet-plaatsbare zwerfkatten tot hun dood kunnen wonen. Mooier is natuurlijk als dat helemaal niet nodig zou zijn. Bijvoorbeeld omdat de staat het chippen, castreren en steriliseren van katten verplicht stelt. De dierenbeschermingsorganisaties pleiten daar ook voor. Tot het zover is zal het lot van de Amsterdamse zwerfkatten vooral in handen van kattenvrouwtjes en andere beschaafde stadgenoten blijven liggen ●

RENÉE SALOME IS JOURNALIST.

HET ZWARTE POESJE IS EEN ILLUSTRATIE BIJ DROOMKONINKJE VAN HERMAN HEIJERMANS UIT 1924, GETEKEND DOOR GEORGE VAN RAAMSDONK.

door de mens leven de verwilderde dieren alleen of in een kolonie op industrieterreinen, in binnentuinen of op andere verlaten plekken. De meeste hebben een continu gebrek aan voedsel, omdat ze nooit hebben geleerd hoe ze moeten jagen. Ze vechten veel, waardoor ziekten als kattenaids snel worden verspreid. Ook hun ongebreidelde voortplanting draagt bij aan de verspreiding van deze ziekte. En die niet aflatende stroom kittens maakt het probleem alleen maar erger. Één kattenstel kan binnen vijf jaar voor wel 5000 nakomelingen zorgen... Het indammen van de snelle toename van het aantal katten is al jaren het speerpunt van het zwerfkattenbeleid. Olga: “In de jaren negentig was er verschrikkelijk veel overlast van zwerfkatten. Men schatte dat er wel 20.000 tot 30.000 zwerfkatten waren – alleen al in Amsterdam!” De oplossing? De katten eerst vangen, ze laten ‘helpen’ of neutraliseren en vervolgens weer terugplaatsen ‘in het wild’. Dit is de Trap, Neuter, Return (TNR) methode. Een methode die heel goed werkt, want geholpen katers en poezen planten zich niet meer voort. Wanneer ze hun oude stek weer bevolken, zullen er geen nieuwe katten dat territorium gaan bewonen. Maar niet iedereen laat zijn kat of poes neutraliseren, zodat de SAZ haar taken

heeft uitgebreid. “In de loop van de jaren zijn we steeds meer gaan doen aan voorlichting en concrete hulp aan sociale minima. Want veel mensen nemen wel een kat, maar hebben geen geld voor de castratie of sterilisatie ervan. Of ze hebben er überhaupt niet over nagedacht.” Het doden van de katten, zoals in de 19de en 20ste eeuw nog in groten getale gebeurde, gebeurt inmiddels zelden.

Gemeentelijke bewaarplicht

Is er een zwerfkat gesignaleerd? Dan gaat de kattenvanger eropaf. Het vangen van een kat kan behoorlijk wat tijd vergen. Allereerst wordt de kat steeds op een vaste tijd en plek gevoerd. Een kat went daar snel aan en met een beetje geluk loopt hij zo de vangkooi in. Dat gaat lastiger als er sprake is van een kattenkolonie: een groep. De kattenvangers zullen er dan langere tijd bij moeten blijven of zelfs herhaaldelijk moeten terugkomen om een nieuwe poging te wagen. In 2012 ving de SAZ bijna 1400 katten. Die gevangen katten blijven voorlopig bij de SAZ of worden opgevangen in een van de asielen, afhankelijk van hun toestand. Het is de gemeente die een wettelijke ‘bewaarplicht’ heeft. Die staat zwart op wit in het *Burgerlijk Wetboek*, art. 8, lid 3: ‘Indien de gevonden zaak een dier is, is de burgemeester na verloop van